

Урош Станковић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

СРПСКИ ПРЕВОД ФРАНЦУСКОГ ЗАКОНИКА О ГРАЂАНСКОМ ПОСТУПКУ (1806) ИЗ 1837.¹

(Први део: настанак и однос према изворнику)

Сажетак: У раду се говори о изради превода француског Законика о грађанском поступку (*Code de procédure civile*) из 1806, који је 1837. сачинио Лазар Зубан и његовом односу према свом изворнику. Аутор је прво изнео прелиминарне размислима с којих текстова је и када Законик преведен, а затим указао на разлике између превода и оригинала. Понудио је и објашњења због чега се два текста на неким местима разликују.

Кључне речи: Лазар Зубан, историја грађанског поступка у Србији, израда првих законика у Србији, преводи страних закона, кодификација грађанског поступка.

1. РАД НА КОДИФИКАЦИЈИ ГРАЂАНСКОГ ПОСТУПКА 1829–1836.

Израда законика о грађанском поступку у Србији започела је 1829. Писмом од 1. јуна те године кнез Милош послао је шабачком учитељу Георгију Захаријадесу књигу „Civilgerichtsordnung” да је преведе с немачког. Захаријадес је обавио поверени задатак – 11. јула вратио је кнезу књигу с преводом, чијим је квалитетом владар кнез био задовољан.²

¹ Рад је настао као резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта „Теоријски и практични проблеми стварања и примена права”, који се финансира из средстава Правног факултета у Новом Саду.

² Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић и Вук Стеф. Караџић*, Београд 1908 (сепарат), 30; Слободан Јовановић, „Српски законописац”, *Животи и рад дра Јована Хаџића* Светића, Нови Сад 1899, 27; Андра Ђорђевић, *Систем приватног (грађанског) права*, Београд 1996, 67; Урош Станковић, „Први покушаји кодификације грађанског поступка у Србији (1829–1844)”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* (ЗРПФНС) XLVI/2 (2012), 491; Драган Николић, „Рад на грађанском законик у Србији 1829–1835. године”, *Својој десет години од доношења Српског грађанског законика*, септембар 1994, Ниш 1995, 25. Полазећи од чињеница да је првој комисији формираној ради израде законика (тзв. Законо-

На законнику о грађанском поступку радила је и Законодатељна комисија. Њен члан Вук Караџић писао је 7. јуна³ 1830. свом пријатељу Јернеју Копитару да му набави књигу или декрет „Delaporte”, који се помиње у *Civilgerichtsdordnung-u.*⁴ Копитар га је упитао да ли мисли на публикацију *Formularien zur Gerichtsordnung*, објављену у Хамбургу 1812.⁵ и понудио му и друго Делапортово дело, за које је казао да се састоји од три књиге, такође односи на Законик и није преведено на немачки.⁶ Ту се сторија о раду Законодатељне комисије на кодификацији грађанског поступка, бар за сада, завршава.

Следећи помен рада на законнику датира из 1834: кнез Милош је тада поверио прегледање „судејског закона” свом секретару Стефану Радичевићу. Он је тај посао, по свој прилици, обављао заједно са Лазаром Теодоровићем, Јанићијем Ђурићем и Лазаром Зубаном⁷. Међутим, Радичевића је убрзо снашла судбина многих људи из кнежеве околине – навукао је на себе Милошев гнев, што је, изгледа, утицало да се рад на кодификацији грађанског поступка привремено обустави. То видимо из писма којим кнез поручује свом бившем секретару да се лати прегледа закона како би што пре били готови.⁸ Такве поруке свакако не би било да је рад на законнику непрекидно обављан.

датељна комисија) стајао на располагању немачки превод Законика, а да само један такав превод у наслову садржи кованицу „Civilgerichtsdordnung”: дело Кристијана Данијела Ерхарда (Christian Daniel Erhard), *Civilgerichtsdordnung des französischen Reichs*, Leipzig 1813, мишљења смо да је Захаријадесу послата управо та књига. Списак превода Законика на немачки у то доба види у Oskar Albert Walther (Валтер), *Hand-Lexicon der juristischen Literatur des neunzehnten Jahrhunderts*, Weimar 1854, 202, 203, 206, 211.

³ Датуми у раду наведени су према јулијанском календару.

⁴ Ради се о делу *Formulaire de Code de procédure civile, ou différents actes de procédure civile d'après ce nouveau code* (Збирка образаца Законика о грађанском поступку или модели различитих аката поступка према том новом законнику), аутора Жана Батиста Делапорта, француског судије и правног писца са почетка XIX века. У фуснотама Ерхардове горе поменуто књиге тај зборник често се цитира, што је доказ више у прилог тези да је управо она коришћена приликом превођења Законика.

⁵ У питању је немачки превод Делапоротовог зборника. Види О. А. Walther, 209.

⁶ Вук Стефановић Караџић, *Прејиска I–XII* Београд 1987–1998; IV, 280; Алекса С. Јовановић, „Рад на „торжественим законима“” *Архив за правне и друштвене науке* (АПДН) VIII–IX (1909, 1911), VIII/4, 260; У. Станковић, 492. У Делапортовом опусу пронашли смо дело које приближно одговара Копитаревом опису. Вид. Jean-Baptiste de Laporte, *Nouveau Ferrière. Dictionnaire du droit et du pratique judiciaire civile*, Paris 1807.

⁷ Лазар Зубан рођен је у Меленцима 1795. По преласку у Србију био је секретар Народног суда (1834–1835), Министарства правде (1835) и Државног савета (1835–1839), судија Апелационог суда (1839–1842) и члан Савета (1842–1849). Умро је у Осијеку 1850.

⁸ Томица Никчевић, *Посианак и џокушај џераде Грађанског законика Кнежевине Србије*, Београд 1971, 15; Мита Петровић, *Финансије и усјанове обновљене Србије I*, Београд 1897, 581–582.

У годинама које су уследиле тај посао пао је у други план. Тако бар кажу извори: ниједан који говори о изради закона не спомиње кодификацију грађанског поступка. Када кнез Милош у писму од 10. априла 1834. критикује текстове закона који су му поднети, предмет критике су само грађанскоправни институти. Министар правде Лазар Теодоровић известио је 10. септембра исте године кнеза Милоша докле се одмакло у раду на кодексима; у извештају се налазе само „злочинствени”, „полицайни” и грађански законик⁹, али процесне кодификације нема. На Сретењској скупштини, одржаној у фебруару 1835. и познатој по томе што је на њој проглашен први српски устав (тзв. Сретењски), кнез Милош најавио је народу да ће бити донети грађански и кривични законик.¹⁰ Кнежева најаву није се обистинила. Зубан је у децембру 1835. и септембру 1836. муку мучио да изнађе смисао чланова 2240 и 2232 *Code Civile*-а, па је молио Вука Караџића да му пошаље коментаре тих одредби.¹¹

2. ИЗРАДА ПРЕВОДА ФРАНЦУСКОГ ЗАКОНИКА О ГРАЂАНСКОМ ПОСТУПКУ ИЗ 1806.

Да ли се и како Зубан ослободио тих мука, не знамо. Али зато знамо да је од 11. јануара 1837. био закупљен другим послом: превеђењем немачког превода француског *Законика о грађанском поступку* (*Code de procédure civile*, 1806) на српски. Тај податак открила нам је белешка на првој страни Зубановог превода, који се чува у заоставштини Николе Крстића¹² у Српској академији наука и уметности, под сигнатуром 7966/16. Иако у деловодном протоколу VI Архива САНУ (бројеви 7030–8572) нема

⁹ Цивилни кодекс не наводи се експлицитно, али Теодоровић наводи да је Лазар Зубан исписао трећину законика, тј. 650 чланова. Ако се узме у обзир да је француски Грађански законик (*Code civil*) имао 2281 члан, онда нема никакве дилеме у погледу тога о којем тексту се ради. Вид. Т. Никчевић, 15; „Прилози за историју нашег законодавства”, *Пороџа*, бр. 19 (1881), 302–303.

¹⁰ Аутор Српског грађанског законика Јован Хаџић усамљен је у тврдњи да је кнез Милош посланицима те скупштине показивао превод неког законика о грађанском поступку. Вид. Јован Хаџић, „Спомени из мога дневника”, *Огледало србско* I/3 (1864), 68.

¹¹ „Прилози”, 302–303; Т. Никчевић, 15; Радош Љушић, *Кнежевина Србија (1830–1839)*, Београд 2004, 145; Бартоломео Куниберт, *Српски усџанак и њрва владавина кнеза Милоша Обреновића 1804–1850*, Београд 1901 (прев. М. Веснић), 398; Т. Vasiljević, „Rad na zakonima za prve vlade kneza Miloša (1828–1837) (Vuk Karadžić kao pisac zakona)”, *ZRPFNS* XVIII/1–3 (1984), 135; *Вукова џрејиска V*, 727; Голуб Добрашиновић, *Архивска џрађа о Вуку Караџићу*, Београд 1970, 242–243.

¹² Никола Крстић (1829, Вац – 1902, Београд), професор Лицеја, судија и председник Касационог суда, члан Државног савета.

никаких података о датуму пријема овог рукописа, може се претпоставити да је он доспео у Академију након Крстићеве смрти.¹³ Научној јавности остао је непознат до пре неколико година, када га је на видело изнео С. Аврамовић.¹⁴

Превод се налази у делимично оштећеном омоту на којем је Зубановим рукописом забележено: „Грађанскій поступакъ по фран. Наполеоново-мъ законуку преводъ слободанъ Л. Зубана, с немачког превода”. Текст превода исписан је Зубановом руком на 76 табака.¹⁵ У време свог настанка тај састав није био једини рукопис Зубановог превода. Из преводиоачеве белешке на петом табаку текста види се да је постојао још један рукопис, и то чистопис превода сачињен пре манускрипта из Крстићеве заоставштине. Зубан није довршио превод; стигао је до члана 1003.¹⁶

Преводилац нам на свом „сочињенију” није оставио податак када је завршио с радом. С великим степеном извесности може се претпоставити да је то учинио до краја априла 1837, јер је баш он тада предао двојници за-конописаца пристиглих из Аустрије – Јовану Хаџићу и Василију Лазаревићу, преводе грађанског законика, кривичног законика и **законика о грађанском поступку** (подвукао У. С.). Тачност ове претпоставке, нажалост, не можемо да зацементирамо познатим извештајем Хаџића и Лазаревића кнезу Милошу од 25. јула 1837. о својствима поднетих им превода, јер тај извештај управо о законуку о грађанском поступку садржи најмање података. Наводи се само да је српски текст превод са француског, али нема

¹³ Архив САНУ (даље: АСАНУБ), Деловодни протокол АСАНУБ VI, бр. 7966. Крстић је 1900. све своје рукописе завештао Академији. Вид. „Др. Никола Крстић – тетаменат”, *Др. Никола Крстић: сјоменица издана љриликом сјљујања у живој љкојниковој задуљбине*, Београд 1908, 488, 496; *Годишњак Српске краљевске академије XVI* (1902), 28.

¹⁴ Вид. Sima Avramović, „The Serbian Civil Code of 1844: a Battleground of Legal Traditions”, *Konflikt und Koexistenz. Die Rechtsordnungen im 19. und 20. Jahrhundert*, Bd. II – Serbien und Bosnien-Herzegowina, Frankfurt am Mein 2014 (im Druck). Осим Зубановог рукописа, у Крстићевој богатој заоставштини налазе се многи текстови од прворазредног значаја за српску правну историју. Међу њима ваља издвојити непотпуни нацрт Законика о грађанском поступку (425 чланова) чији је творац Василије Лазаревић (заведен под сигнатуром 7966/17), који смо пре две године безуспешно тражили и на сопствену срамоту нисмо пронашли. Ако пак поручимо сигнатуру 7966/18, добићемо рукопис под називом *Посјљујак у судејскимa и ношаријалним делима*, од 499 чланова, који представља некомплетан превод грчког *Усјројсљва судова и бележничке службе (Органисљос тољ дљкастерљон каи сљцљолоаљграфљон)* из 1834. Одломак неког нацрта кривичног законика (чл. 221–384), чији идентитет тек треба утврдити, сигниран је бројем 7966/14.

¹⁵ Вид. Архив Српске академије наука и уметности (даље: АСАНУБ) 7966/16, *Грађански љосјљујак љо фран. Најљолеоновољ законуку љревод слободан Л. Зубана, с немачкој љревода*. Карактеристике Зубановог рукописа утврдили смо на основу његових писама сачуваних у АСАНУБ под сигнатурама 7051/300, 7051/309 и 7051/463.

¹⁶ АСАНУБ 7966/16, табак 5.

никаких других детаља о том рукопису. Из тог разлога не можемо с апсолутном сигурношћу да кажемо јесу ли Хаџић и Лазаревић у рукама имали Зубанов превод или пак неки други текст.¹⁷

Зубан нам на свом тексту није открио ни с ког немачког превода је преводио Законик на српски. Стога смо одлике његовог текста упоредили са својстима доступних немачких превода.¹⁸ Српски и Ерхардов превод имају неколико заједничких карактеристика – честе заграде уз чланове Законика у којима се упућује на неку другу одредбу тог кодекса или неког другог правног акта, подложне напомене, где се неки правни институт објашњава примером, објашњење немачког, тј. српског израза неким латинским појмом. Садржина текстова у заградама, фуснотама и објашњењима код Зубана и Ерхарда се поклапају.¹⁹ Сви ови аргументи наводе нас на закључак да се српски преводац обилато служио Ерхардовим штивом.

Но нека места у Зубановом рукопису сведоче да се Зубан користио и другим преводима. Тако се, на пример, српски појам „лични затвор” среће у члановима где га садрже Ласоов и Данијелсов, али не и Ерхардов текст.²⁰ Зубанов „противни татор” очигледно је скован по узору на немачког „Gegenvormund”-а (чл. 378 и 883)²¹, којег спомиње само Ласо. Зубанов превод понегде је комбинација Ерхардовога, Ласоовог и Данијелсовог. Рецимо,

¹⁷ А. С. Јовановић, АПДН XI/1, 19; А. Ивић, „Израда законика за Кнежевину Србију (од 1829 до 1843)”, АПДН XI/3 (1921), 184–185; Јован Хаџић, „Спомени изъ моѣга Дневника”, *Огледало србско* 1/2 (1864), 37–38.

¹⁸ Поред Ерхардовога превода, на располагању су нам стајали и преводи професора права на Високој школи у Кобленцу Франца фон Ласоа (*Lassaulx*) и заменика царског генералног прокурора Касационог суда у Паризу Хајнриха Данијелса (*Daniels*). Вид. Franz von Lassaulx, *Gesetzbuch über das Verfahren im bürgerlichen Prozeß*, Koblenz 1808; Heinrich Gottfried Wilhelm Daniels, *Gesetzbuch über das rechtliche Verfahren in Civil=Sachen*, Cöln 1807. У тексту који следи Зубанове преводе поредићемо са Ерхардовим. Тамо где будемо користили неки од других превода, то ће бити изричито наглашено.

¹⁹ Вид. нпр. преводе чланова 49, 170, 399, 636, 940. АСАНУБ 7966/16, т. 3, 4, 9, 29, 46, 71; С. D. Erhard, 21, 57, 109, 128, 196, 301. Међутим, Зубан за разлику од Ерхарда никад не објашњава појам из свог текста неком француском речју, свакако зато што тај језик није знао. Но зато се у Зубановом рукопису могу видети и објашњења српског правног термина његовим немачким еквивалентом, чега, разуме се, код Ерхарда нема. Види нпр. наслов друге и петнаесте главе првог дела прве књиге Законика и чл. 118, 503 и 948 АСАНУБ 7966/16, т. 2, 5, 24, 36, 72; С. D. Erhard, 13, 43, 158, 304.

²⁰ Вид. чл. 126, 201, 213, 221, 264 и 712. АСАНУБ 7966/16, т. 6, 12–14, 19, 53; С. D. Erhard, 44, 68, 73, 76, 90; F. von Lassaulx, 80, 84, 90, 105, 240; H. G. W. Daniels, 33, 51, 54, 56, 68, 218.

²¹ „Gegenvormund” (или „Nebenvormund” из Ерхардовога и Ласоовог текста) је лице које врши надзор над радом татора и стара се о интересима малолетника уколико су они у супротности са таторовим интересима. Вид. Ernst Spangenberg (Шпангенберг), *Commentar über den Code Napoleon*. I, Göttingen 1810, 362–363; АСАНУБ 7966/16, т. 66; F. von Lassaulx, 138, 292; H. G. W. Daniels, 90, 210; С. D. Erhard, 122, 279.

члан 3, тачка 2 Зубановог текста каже да ће кмет места у којем се налази предмет спора бити, између осталог, надлежан за парнице поводом „...у трајању последње године учињенога противузаконога посвоја...”. Таква формулација не постоји ни у једном од немачких превода, али зато сваки од њих садржи понеки њен део.²²

3. САДРЖИНА ЗУБАНОВОГ ПРЕВОДА

Већ летимичним погледом на Зубанов текст уверићемо се да опис са његовог омота врло прецизно указује на обележја српског превода Законика. Зубанов рукопис се по броју чланова не поклапа са изворником. Док Законик у оригиналу има 1042 члана, српски превод има 1012.²³ Неподударане броја чланова последица је непоклапања у садржају двају текстова. Подударности у садржини пак нема зато што је Зубан прекрајао текст преводећи га. Неке одредбе изворника преводилац је изоставио, неке изменио, а неке додао у свој текст.

Преводиочеве допуне изворника могли бисмо да поделимо на потпуне и делимичне. Под потпуном допуном подразумевамо уметање у превод чланова којих у оригиналу није било. Делимичном допуном назвали смо додавање текста у чланове који су у изворнику постојали.

Зубан је у свој текст убацио седам чланова²⁴, од којих се по значају издвајају четири. Први је убачен у прву главу прве књиге првог дела (О позивима (пред мировни суд, примедба У. С.), други у дванаесту главу пете књиге првог дела (О узапћењу непокретних добара), трећи у прву главу друге књиге другог дела (О запечаћењу после смртног случаја) и четврти у

²² Вид. АСАНУБ 7966/16, 1. С. D. Erhard, 4 садржи конструкцију „...Von Gränzverrückungen, widerrechtlichen, innerhalb des letzten Jahres erfolgten Anmaßungen...” („...О повредама међе, противправним претензијама учињеним за последњих годину дана...”). У Ласоовом преводу исти део гласи: „...Wegen Verrückungen von Gränzsteinen, Usurpationen von Grund und Boden...” („...За повреде граничних камена, присвајање земље и тла...”), F. Von Lassaulx, 4. Данијелс (Daniels) је превао тај одломак овако: „...Von Gränz-Verrückungen, widerrechtlichen in den letzten zwölf Monaten geschenehen Anmaßungen...” („...О повредама међе, противправним претензијама које су се догодиле у протеклих дванаест месеци...”). Н. G. W. Daniels, 4.

²³ Вид. *Code de procédure civile*, Paris 1806; АСАНУБ 7966/16.

²⁴ АСАНУБ 7966/16, т. 1, 2, 4, 53, 61, 69, 76; С. D. Erhard, 3, 8, 24, 219, 243, 295, 327. Чланови који потичу од Зубана визуелно се распознају од оних преузетих из оригинала. Наиме, чланове који постоје у изворнику Зубан је нумерисао, а оне чији је он састављач није. Ненумерисаних чланова, иначе, има девет, али за један члан из главе о арбитражама не би се могло рећи да је нови, већ по садржају представља прераду члана 1009 Законика. Вид. АСАНУБ 7966/16, л. 76; С. D. Erhard, 328.

једину главу треће књиге другог дела Законика (О одлукама арбитражних судова).²⁵

За разлику од изворника, Зубан је прописао састав мировног суда. Њега према преводу чине срески старешина, главни месни кмет и још два отмена кмета.²⁶ Ако вредност спора не прелази пет царских талира, кметови воде поступак без среског старешине. Он се укључује у покушај измирења странака тек ако вредност спора прелази наведени износ. Међутим, толерисало би се да кметови сами донесу пресуду у споровима чија је вредност мања од двадесет царских талира. На такав закључак нас наводи Зубанова формулација да нарочито у споровима вредности преко те суме посебно треба pazити да се покушај поравнања спроведе пред среским старешином, а не да се он о томе само обавести.²⁷

Зубан је прописао да узапћењу и принудном извршењу продаје на лицитацији нису подложне кућа на туђој земљи или земљи која није под тапијом (тј. за коју не постоји доказ да је купљена) и кућа неодложно потребна за становање дужника и његове породице.²⁸

Први део ове допуне био је можда Зубанов покушај да се ублаже последице несређености својинскоправних односа на земљи. Наиме, земља и кућа су тада у Србији подлегале другачијим својинскоправним режимима. За сопственика земље сматран је онај ко има тапију на њу, док се за власника куће сматрао њен држалац.²⁹ Пошто правило *superficies solo cedit* у законодавству Србије тада још није постојало, могло се догодити да неко

²⁵ АСАНУБ 7966/16, т. 1, 53, 69, 76.

²⁶ Подела кметова на главне кметове и кметове – угледније сељаке настала је после Другог српског устанка. Главног кмета постављала је државна власт, док за кметове – угледније сељаке начин доласка на то место није утврђен. Први су имали шире надлежности, али и већу одговорност него други. Кметови – угледнији сељаци делили су се у неколико група, од којих се једна звала „отменији кметови”. Иза тог назива вероватно се крио само опис њихових личних својстава. Вид. Ružica Guzina, *Opština u Kneževini i Kraljevini Srbiji I: 1804–1839*, Београд 1966, 104, 107; Федор Никић, *Радови (1919–1929)* II, Београд 1982, 185, 186.

²⁷ АСАНУБ 7966/16, т. 1. У време израде Зубановог превода у Србији је већ су постојали мировни судови, који су се састојали од среског старешине, кмета и једног угледнијег човека из села. Њихов рад, међутим, није био регулисан никаквим прописима. Можда је допунски члан и нашао места у Зубановом баш зато што је преводилац другачије замишљао састав мировног суда и потребе да ова установа буде законски регулисана. Вид. Р. Љушић, 253; Мирослав Поповић, „Организација судства у Кнежевини Србији 1838–1846”, *Српске студије* I/1 (2010), 159.

²⁸ АСАНУБ 7966/16, т. 53.

²⁹ Такво стање представљало је остатак из доба турске владавине Србијом, јер су тада Срби често на земљиштима у својини Турака често подизали куће, за које су сопственику земљишта плаћали годишњу закупнину. Вид. *Ойред њленіе љрава и ойношенія између тосјодара мѣшја и тосјодара зданія, Сборникъ законѣ и уредбѣ и уредбены' указѣ изданы' у Княжесѣву Србскомъ (Зборникъ закона)* I, Београд 1840, 210.

има у својини кућу која се налази на туђем земљишту. Забраном да се таква кућа узапти или прода на лицитацији Зубан је покушао да направи мали искорак ка увођењу начела да припадак прати судбину земље.³⁰

Други део допуне одраз је намера кнеза Милоша да сачува своје поданике од претераног осиромашења због лакомисленог задуживања. Та намера нашла је израза у указу кнеза Милоша од 29. маја 1836, према којем становници градова не могу ради измирења дуга да продају кућу, а сељаци кућу, баштину, два вола и краву. Могућност преиспитивања тог решења кнез је најавио тек 28. јула, пошто су му претходно Хаџић и Лазаревић скренули пажњу да се оно коси са основама на којима треба да почива будуће законодавство.³¹ Пошто је Зубан на преводу радио пре примедбе двојице законодаваца, своју допуну морао да усклади с кнежевим указом.

У главу посвећену запечаћењу имовине након смрти оставиоца Зубан је додао члан којим се предвиђа да незаконито сачињено завештање неће моћи да се поништи пре него што се о томе обавести кнез.³² Одредба није сасвим јасна. Не може се, наиме, разлучити да ли је то обавештење само обавештење или пак упућивање предмета владаоцу на одлучивање.

Једина делимична допуна мотивисана налази се у осмој глави пете књиге првог дела Законика (О принудном извршењу на покретним стварима). Писана је у истом духу као она из главе о узапћењу непокретних добара. Према Зубановом науму лицу против којег се спроводи принудно извршење не би могли да се одузму једна крава, две козе, три овце и слама, сено и жито потребни за једномесечну исхрану те стоке (чл. 592).³³ Одредба неодољиво подсећа на горе поменути указ кнеза Милоша, који је преводилац, како видимо, поделио на две мање целине које је додао на одговарајућа места у Законнику.

Зубанови додаци у глави о арбитражним судовима регулишу избор арбитра, и (не)прихватање дужности изабраног судије. Свака од странака може да изабере онолико арбитра колико се са својим противником договори, при чему између странака мора постојати сагласност око личности председника арбитражног суда. Изабрани судија није дужан да се прихвати те улоге, али ако то учини мора да води поступак до краја.³⁴

³⁰ А. С. Јовановић, АПДН XI/1, 24; Р. Љушић, 59. Првило *superficies solo cedit* увео је у Србију Српски грађански законик из 1844 (чл. 278 и 279). Вид. *Законикъ грађанскій за Княжесѣво Србско.*, Београд 1844, 51.

³¹ Маша Кулаузов, „Покушаји да се законским путем ублаже последице зеленаштва у Србији XIX века”, *Хармонизација грађанског права у региону*, октобар 2012, Источно Сарајево 2013, 120; А. С. Јовановић, АПДН XI/1, 24; XI/2, 91.

³² АСАНУБ 7966/16, л. 69.

³³ АСАНУБ 7966/16, т. 43; С. D. Erhard, 183–184.

³⁴ АСАНУБ 7966/16, т. 76. Законик је, насупротив другом Зубановом додатом члану, предвиђао да се арбитар не може опозвати без сагласности обеју страна (чл. 1008). С. D. Erhard, 328.

Допуне у глави о арбитражама биле су и те како неопходне. У оригиналу нема одредаба о саставу арбитражног суда јер је његовим адресатима то било познато. За потенцијалне адресате Зубановог текста та тврдња не важи. Озакоњењем Зубановог превода арбитражни суд постао би нова установа у законодавству Србије. Стога преводилац није могао механички да преведе прописе о раду изборног суда, а да претходно не помене обељежје које га чини оним што јесте.

У Зубановом тексту налазимо велик број измена одредаба изворника. Измене оригиналног текста Законика поделили смо на нужне, прилагођавајуће и експликативне. Нужна измена је промена садржине одредаба које због свог текста у Србији никако нису могле опстати. Прилагођавајуће измене су мењање садржаја неке одредбе у циљу њиховог уподобљавања приликама у Србији. Експликативним изменама преводилац је на појединим местима проширивао текст Законика да би боље објаснио његов смисао.

Будући да је Зубанов превод требало да постане законски текст у Србији, места на којима се помињу „Француз” и „Француска” заменио са „Србин” и „Србија” (види нпр. чл. 167, 486, 547, 585). И друге нужне измене су сличне природе. Пошто француски франак у Србији није био плажежно средство, у Зубановом преводу су новчани износи изражени у царским талирима, који то јесу били (види нпр. чл. 10, 263, 390, 471). Такође, француска мера за дужину миријаметар³⁵ није се користила у Србији, па је Зубан раздаљине изражавао у сатима (чл. 175, 602, 695, 931).³⁶

Али у погледу новчаних износа и растојања Зубан је вршио и прилагођавајуће измене. Новчане казне у Зубановом преводу су шест пута мање него у изворнику. Странци која се у поступку пред мировним судом не придржава реда према изворнику се изриче казна не већа од десет франака, док код Зубана не сме да пређе износ од једног царског талира (чл. 10). Изворник је прописао да ће страна која не успе у захтеву да се парнични предмет упути другом суду морати да плати педесет франака, а Зубанов превод да ће се у том случају плаћати пет царских талира (чл. 374). За онога чији захтев за изузеће судије не буде прихваћен изворник предвиђа глобу од сто франака, а Зубанов превод десет царских талира (чл. 390).³⁷ Из-

³⁵ 1 миријаметар = 10 km.

³⁶ АСАНУБ 7966/16, т. 2, 9, 18, 29, 34, 35, 42, 44, 51, 70. Ласо је поред удаљености у миријаметрима наводио колика је то раздаљина у сатима. Вид. нпр. F. v. Lassaulx, 71, 103–104, 220.

³⁷ Однос вредности царског талира и француског франка 1837. био је 3:5. До тог податка дошли смо посредно, тако што смо сазнали да је наведене године царски талир вредео десет гроша, а француски франак шест. Вид. *Die Stadt= und Landschule* (Hrsg. Friedrich Ludvig Würkert und Wilhelm Naan), Leipzig 1837, 225; Бојана Катић Миљковић, „Пореска

нос казни преводилац је снизио због тога што је становништво Србије било много сиромашније од француског.

Пошто је Србија обухватала знатно мању територију од Француске, Зубан је смањео растојања која је прописао Законик. Миријаметре је претварао у исти број сати, тако да су удаљености двоструко смањене, што наравно није одговарало сразмеру површина Француске и Србије.

Изворник даје странци додатни дан за позив јемцу да се умеша у парницу на свака три миријаметра удаљености, док јој Зубан ту олакшицу даје за свака три сата удаљености (чл. 175).³⁸ Рок за уручење позива за сведочење лицу које станује даље од три сата растојања од суда³⁹ где ће се обавити његово саслушање скраћује се за по један сат (sic!)⁴⁰ на свака три додатна сата удаљености (чл. 260). Рок за обавештавање наког лица да је именовано за тудора у изворнику се продужава за по један дан на свака три места удаљености између места одржавања родбинске скупштине⁴¹ која је извршила именовање и места боравишта именованог тудора (чл. 882).⁴²

Осмодневне рокове који због своје краткоће озбиљно погађају неку од страна (рок за улагање противљења на пресуду због изостанка, рок у оквиру којег тужени у парници за накнаду штете мора да плати тужиоцу износ штете који сматра за правичан, рок за изјављивање жалбе против пресуде којом се нека непокретна ствар изузима од продаје на лицитацији итд.) Зубан је продужио на четрнаест. Међутим, рокови чији протек не

политика уставобранитеља”, *Историјски часопис* LVII (2008), 220, фн. 2. И поред тога што је Зубан снизио казну, она је, ако се узме у обзир да је годишњи порез износио шест талира, била прилично висока. АСАНУБ 7966/16, т. 2, 27, 29; С. D. Erhard, 7, 120, 125.

³⁸ Мисли се на удаљеност између пребивалишта или боравишта странке и пребивалишта или боравишта умешача. Вид. Eustache Nicolas Pigeau (Пижо), *Introduction a la procédure civile*. Paris 1815, 70.

³⁹ У изворнику је то позив пред нижи суд (што су у Француској били суд првог степена и трговачки суд), а код Зубана пред окружни. Ради се о још једној адаптацији текста Законика: у Србији није било ниједног другог суда вишег од мировног, а нижег од Совјета, па зато није било ни потребе за генусни појам нижег суда. Вид. С. D. Erhard, 19, 88, 89; АСАНУБ 7966/16, 3, 18; Pascal Bonnin (Бонен), *Commentaire de la procédure civile*, Paris 1845, 55; Срђан Шаркић, Драгољуб Поповић, Драган Николић, *Историја српској правосудја (XII–XX век)*, Београд 1997, 52; Стеван Максимовић, *Суђења у њошаревачком мајистрају 1827–1844*, Београд 1973, 239–240.

⁴⁰ Вероватно је у питању Зубанова омашка.

⁴¹ У изворнику се та установа зове *avis des parents* (мишљење рођака), а у француском Грађанском законнику (*Code civil*) назива се *conseil de famille* (породични савет); потоњи термин преузет је и у немачком преводу (*Familienrath*). Ради се о суду који је одлучивао о интересима лица којима је одузета пословна способност, малолетника и одсутних лица. Вид. Antoine Magnin (Мањен), *Traité des minorités, tutelles et curatelles, de la puissance paternelle, conseils de famille, interdictions, généralement des capacités et incapacités qui naissent de ces diverses situations* I, Bruxelles 1835, 105; *Code*, 194; С. D. Erhard, 276.

⁴² АСАНУБ 7966/16, т. 9, 18, 66; С. D. Erhard, 59, 89, 276.

производи тако тешке последице по неку од страна (као, на пример, рок за жалбу у скраћеном поступку, рок за објаву огласа о продаји заплењене непокретности на лицитацији, рок за постављање захтева да се утврди ранг поверилаца) преводилац је задржао.⁴³

Када је реч о француским установама које се помињу у Законику, Зубанове измене разликовале су се у зависности од тога да ли у Србији постоји иста установа или не. У случају да она није постојала, Зубан је проналазио њен приближни српски еквивалент и њему поверавао надлежности француског парњака. Али ако у Србији таква установа и јесте постојала, није нужно у поступку имала исту ролу као француски пандан.

У Зубановом преводу нема неких француских установа, али је ту њихов српски еквивалент. Тамо где се у Законику појављују председник општине (*maire*) и његов заменик (*adjoint*) (примају судски позив и записник о извршењу ако странка није код куће, потписују се на исправу о пленидби непокретне ствари, предлажу запечаћење кућа, станова, соба или намештаја оставиоца итд.) у Зубановом преводу налазе се кмет и његов помоћник.⁴⁴ Материју коју Законик ставља у надлежност Апелационим судовима⁴⁵ и Касационом суду⁴⁶: о сукобу надлежности између мировних судова који нису на подручју истог нижег (окружног) суда, одлучивање о тужби против судија због повреде службене дужности, односно доношење пресуде у споровима које су два суда у последњем степену различито пресудила и др.), Зубан поверава Савету.⁴⁷

У изворнику председник првостепеног суда⁴⁸ имао је значајну улогу у поступку издавања извода или преписа исправа и оставинском поступку.

⁴³ Види чл. 157, 524, 730, 736, 750, 809 Законика и 158 Зубановог превода. АСАНУБ 7966/16, т. 8, 37, 54–56, 61; С. D. Erhard, 53, 165, 223, 225, 228, 246.

⁴⁴ Колико год на први поглед звучало смешно, прилагођавање је било адекватно. Кмет је био старешина општина (сеоских и варошких) у Србији. Зар он онда није пандан *maire-u*? Вид. J. V. de Laporte, 23, 343; R. Guzina, 114 i dalje.

⁴⁵ У време доношења Законика у Француској је, према закону од 18. вантоза године осме (9. марта 1800) постојало 27 апелационих судова. Вид. Alfred Hiver de Beauvoir (Де Бо-воар), *Histoire critique des institutions judiciaires de la France de 1789 a 1848*, Paris 1848, 508.

⁴⁶ Касациони суд у Француској је уведен декретом од 27. новембра 1790, који је ступио на снагу 1. децембра исте године. До усвајања Законика претрпео је измене једино у погледу броја судија (законом од 27. вантоза године осме, тј. 18. марта 1800). A. Hiver de Beauvoir, 294, 534.

⁴⁷ Вид. чл. 68, 363, 504, 509, 673, 911, АСАНУБ 7966/16, т. 5, 26, 36, 49, 68; С. D. Erhard, 27, 116, 117, 158–160, 205, 290. Давање Савету овакве надлежности само је мала надградња тадашњег система судова. Према члану 14 *Устројенија Државној совјети* (1835) Савет је био суд последњег степена у грађанском поступку. *Зборник закона XXX*, Београд 1877, 62–63.

⁴⁸ Првостепени судови установљени су у Француској законом од 18. марта 1800. Судили су у првом или последњем степену у грађанскоправној и поправној материји. Били су жалбена инстанца за пресуде које је у првостепеном поступку изрекао мировни суд. A. Hiver de Beauvoir, 488.

Био је овлашћен овлашћен да издаје наредбе и доноси одлуке по хитном поступку. Ако јавни бележник или чувар исправе ускрате издавање исправе, председнику суда упутиће се захтев за хитну одлуку⁴⁹ (чл. 843). Једино он може да нареди да се странци изда извод пресуде на основу које се може захтевати принудно извршење (чл. 854). После извршеног пописа имовине оставиоца, запечаћење се може извршити једино на основу наредбе председника суда (чл. 923). Ако избије спор у вези са продајом покретних ствари из заоставштине, он ће на основу захтева за хитну одлуку донети привремену пресуду (чл. 948). Сва та овлашћења Зубан је дао окружном суду као колективу.⁵⁰ Поставља се питање: зашто? Да се није можда плашио самовоље председника судова који би у својим рукама имали велику моћ?

Експликативне измене јављају се најчешће у насловима глава и књига превода, а врло ретко у његовим одредбама. На прву наилазимо већ у наслову прве главе прве књиге првог дела. У немачком преводу он гласи „О позивима” (*Von den Vorladungen*), а Зубан га је насловио „О саставу поравнителнога суда и позиву пред исти”. Седма глава прве књиге првог дела у немачком преводу је насловљена „О саслушањима сведока” (*Vom Zeugenverhör*), а у српском „О поступку при сведочанству чрез (кроз, примедба У. С.) сведока”. Четрнаеста глава прве књиге другог дела Законика у немачком преводу носи наслов „О забрани” (*Von der Interdiction*), док му је Зубан дао наслов „О забрани управљања сопственим имањем”.⁵¹ Проширења наслова имала су своју сврху. Зубан је вероватно имао у виду да су потенцијални примењивачи и адресати његовог превода неуки људи, који би тешко нашли оно што им треба уколико им се нашироко не објасни шта долази испод неког наслова. Лаконски наслови изворника могли би да их наведу на помисао да онога што траже нема у Законнику и одврате од даље претраге.

У одредбама превода јавља се једна, али врло вредна експликативна измена. Зубан је објаснио шта је обезбеђење потраживања набрајањем слушајева када оно постоји, на конкретном примеру једног облигационог односа, чије учеснике је уместо „поверилац” и „дужник” назвао Петар и Павле (чл. 125). Манир да се за објашњење неког правног односа уместо апстрактних правних појмова користе лична имена био је чест код каснијих правних писаца.⁵²

⁴⁹ Ради се о нашем преводу француског термина *référé* (захтев упућен судији у хитним случајевима, на основу којег он одмах доноси одлуку). Вид. J. B. De Laporte, 619; *Code*, 185, 215.

⁵⁰ АСАНУБ 7966/16, л. 64, 65, 69, 72; С. D. Erhard, 263, 265, 294, 295, 304.

⁵¹ С. D. Erhard, 4, 14, 281; АСАНУБ 7966/16, т. 1, 2, 66.

⁵² АСАНУБ 7966/16, л. 11; Ђорђе Павловић, *О обвезностима и уговорима уопште.*, Београд 1869, 117, анонимни аутор, „Саучешће у злочинству.”, *Правда*, бр. 11, 20. IV 1869,

Зубан је из свог превода изоставио много чланова, па чак и читаве главе Законика. Изостављања су била потпуна или делимична. Под потпуним изостављањем подразумевамо избацавање неког правног института из целог текста изворника. Делимично изостављање постојало је када преводилац неки правни институт не уврсти у један део свог превода, али га убади у други.

У Зубановом преводу, рецимо, нису нашли место бракоразводни поступак и раздвајање од стола и постеље, прокуратура⁵³ и трговачки судови. Изоставити прописе о бракоразводном поступку и раздвајању од стола и постеље било је врло лако. Прописи о тим правним институтима налазили су се у једној јединој глави Законика (О раздвајању од стола и постеље и потпуном разводу брака), па је посао био завршен изостављањем те главе. Одстрањење прокуратуре и трговачких судова изискивало је већи напор. Одредбе о њима биле су разасуте у целом Законику. Поред глава којима су били примарно регулисани, помињали су се у читавом низу чланова који су били смештени ван тих глава. Међутим, Зубан је изгледа успео да пронађе све те прописе, јер од њих у преводу није остало ни трага.⁵⁴

Све ове установе нису се нашле у Зубановом тексту из једног заједничког разлога: биле су неподесне за примену у Србији. Увођење прокуратуре захтевало би велики број образованих правника, које Србија није имала. Осим тога, велико је питање колико би примењивачи и адресати права били у стању да појме овај прилично сложени правни институт. Трговачких судова у то време у Србији још није било, па је било бесмислено преузети одредбе које се на њих односе. Пошто римокатоличка црква не дозвољава формалан развод брака, него само раздвајање од стола и постеље, постојање те установе у законодавству Француске, претежно римокатоличке земље, имало је оправдања. Међутим, њена рецепција у Србији, држави чије становништво су огромном већином чинили православци, није имала смисла.⁵⁵

327; Алекса Радуловић, „Кривична дела у старој царевини и новој краљевини српској”, *Оштрабина* IX/27 (1891), 124.

⁵³ У питању је француска установа која је улогу органа гоњења, а у грађанском се старала о извршењу закона, очувању достојанства суда и судија, штитила јавне интересе и интересе појединаца којима закон пружа посебну заштиту. Вид. J. V. De Laporte, 348, 353, 354. У немачким преводима изгубила се њена суштина, јер је тамо названа „државно надлештво” (*Staatsbehörde*) или „јавно министарство” (*Öffentliche Ministerium*). Вид. нпр. C. D. Erhard, 32, 99, 203; F. v. Lassaulx, 37, 136, 176; H. G. W. Daniels, 88, 178, 200.

⁵⁴ Види чл. 69, 138, 140, 227, 251, 371, 381, 385, 394, 471, 498, 553, 561, 856, 859, 875–881, 886, 892, 900, 901, 903, 981, 987, 988. АСАНУБ 7966/16, т. 5, 7, 14, 17, 27, 28, 29, 34, 36, 40, 65, 66, 67, 75; C. D. Erhard, 28, 48, 49, 77, 86, 119, 123, 124, 126, 149, 157, 174, 176, 266, 269, 280, 284, 286, 287, 317, 320.

⁵⁵ Димшо Перић, *Црквено љаво*, Београд 1999, 297; Ante Crnica, *Priručnik kanonskog prava katoličke crkve*, Zagreb 1945, 228–231; Р. Љушић, 254; Драгослав Јанковић, *Историја државе и љаво Србије у XIX века*, Београд 1955, 120. Трговачки суд у Србији XIX века оба пута је увођен у претпоследњој години владавине кнеза Милоша (1838. и 1859). Тек после другог увођења постао је трајна установа у правном систему Србије.

Било је правних института који су у изворнику заузимали доста простора, који би, с обзиром на услове у Србији, у српском преводу тешко могли да добију. Такав је случај са мировним судовима и заступницима⁵⁶. Њих је Зубан унео у свој текст, али су ту били много мање заступљени него у Законнику.

Из књиге посвећене поступку пред мировним судовима код Зубана су изостале три главе (О пресудама у одсуству и опозицији⁵⁷ против њих, О пресудама донетим поводом државинских тужби и О пресудама које нису коначне и њиховом извршењу), тако да их је у српском преводу остало шест. Превод не садржи ни чланове 12 и 17, у којима се наводи да су две врсте одлука мировног суда (о изрицању казне странци која увреди суд⁵⁸ и пресуде у споровима вредности до 300 франака) привремено извршне.⁵⁹

Разлог за изостављање дела одредаба о мировном суду је више него очигледан. Мировни суд у Француској и мировни суд у Србији нису се могли поредити.⁶⁰ Француски мировни суд био је суд у правом смислу те речи, а српски није. Могућности простих и необразованих локалних старешина у суђењу досезале су до покушаја измирења парничара. Мноштву хипотетичких ситуација у поступку, које доводе до изрицања различитих врста пресуда и бројним формалностима везаним за те пресуде српске мировне судије нису биле вичне.

⁵⁶ Француско *avoué* (заступник *ad litem*) немачки преводиоци превели су ширим појмом *Sachwalter* (заступник). Зубан је пак превео *Sachwalter*-а као „замениоца” или „пуномоћника”, чиме је сузио смисао немачког превода, а одлутао од француског. Мада смо свесни да се због тога што у преводу нема заступника *ad litem* може говорити о потпуном изостављању те установе, треба имати на уму да је Зубан мењао оно што је имао пред собом – немачки превод. Стога поступак који је преводилац применио у вези с овим правним институтом може да се окарактерише само као делимична измена. Из истог разлога у раду смо навели да је Зубан делимично изоставио заступништво, а не заступништво *ad litem*. Вид. J. B. Delaporte, 117; *Code*, passim; C. D. Erhard, passim; Johann August Eberhard (Еберхард), Johann Gebhard Ehrenreich Maass (Маас), Johann Gottfried Gruber (Грубер), *Deutsche Synonimik* II, Leipzig 1853, 241; Wilhelm Possidius Nikl (Никл), *Blicke in die Etymologie der deutschen Sprache: ein Beitrag zum Verständniß für Studierende*, Neuburg 1869, 20.

⁵⁷ Опозиција је у тадашњем француском процесном законодавству била перемпторни приговор на пресуду због изостанка. Вид. Ernst Jul. Paraquin (Паракин), *Die französische Gesetzgebung III. Die bürgerliche Prozeß-Ordnung*, München 1861, 63.

⁵⁸ У изворнику ту казну изриче сам мировни суд, а код Зубана окружни (чл. 11), тако да је и на овом месту смањена улога улога најниже судске инстанце у грађанском поступку. Могуће је да је преводилац ту измену направио због бојазни од самовоље локалних старешина. АСАНУБ 7966/16, т. 2; C. D. Erhard, 7.

⁵⁹ АСАНУБ 7966/16, т. 2; C. D. Erhard, 7–13.

⁶⁰ О увођењу мировног суда у Француској, његовој надлежности и поступку вид. Ph. Baudouin (Бодуен), *Code spécial de la justice de paix*, Paris 1838, V, 1 и даље.

Међутим, Зубан је ипак желео мировни суд у Србији да подигне на виши ниво и приближи га свом француском парњаку. То се јасно види из чињенице да су у његовом преводу, као и у изворнику, били прописи о обавештавању јемца о парници, саслушањима сведока, увиђају и изузећу мировних судија.⁶¹ Поступак пред мировним судовима је, дакле, усложњен само рецептабилним одредбама изворника.

У Зубановом преводу заступник је изостављен готово са свих места на којима се помиње у оригиналу. Нема треће главе прве књиге првог дела Законика, која између осталог регулише заступника. Изостављене су многе одредбе у којима је прописано да нека радња странака у поступку производи дејство радњом заступника или када један заступник о томе обавести другог (види нпр. чл. 215, 406, 518, 761). Изостали су и прописи према којима рачунање рокова почиње од достављања неког акта заступнику (чл. 157, 224, 257, 723).⁶²

Заступник се у Зубановом нацрту јавља само у две главе – О понављању поступка и постављању новог заступника и О полагању рачуна. Како је Зубан замислио установу заступника, види се из прве од њих. Заступника би „постављале” странке (чл. 345). Могао је бити суспендован или лишен службе (чл. 342, 344). Ако заступник буде суспендован, лишен службе, оде или умре, све евентуално накнадно предузете радње у поступку и пресуда биће ништави до именованја новог заступника (чл. 344). У глави О урачунавању плодова заступника проналазимо у члановима 529 и 536. У првом се предвиђа да ће примаоци рачуна (од пословође без налога, уговорног, судског или правног заступника) који имају исти интерес у неком предмету бити дужни да именују заједничког пуномоћника (чл. 529). Ако такви примаоци ипак именују различите пуномоћнике, рачун се подноси најстаријем од њих. Уколико примаоци рачуна имају различите интересе, рачун ће бити поднет сваком пуномоћнику понаособ (чл. 536).⁶³ На основу изложеног стекли смо утисак да је Зубан гледао да избегне заступнике где год је то могуће. У земљи с врло мало људи који би тај посао могли добро да врше друго решење није било могуће.

4. ЗАКЉУЧАК

Зубан свој превод није стигао да доврши јер је на њему кратко радио. За неколико месеци не би се могао превести ни много једноставнији текст истог обима као Законик, а поготово не штиво с обиљем стручних

⁶¹ АСАНУБ 7966/16, т. 2, 3. С. D. Erhard, 13–19.

⁶² АСАНУБ 7966/16, т. 8, 13, 14, 18, 30, 37, 54; С. D. Erhard, 53, 73, 76, 88, 131, 163, 231.

⁶³ АСАНУБ 7966/16, т. 24, 25, 38; С. D. Erhard, 111, 112, 167, 169; P. Bonin, 371–372.

термина. Међутим, преводиоцу се не може оспорити да је озбиљно приступио послу. Извори којима се служио говоре да је улагао велики труд да проникне у смисао прописа Законика и правилно их пресади у законодавство своје земље.

Преводилац се показао као добар законописац. Изменама, допунама и изостављањима одредаба Законика направио је добар спој изворника и тада важећег српског права. Посебне похвале Зубан заслужује за нормирање појединих правних института. Њих је регулисао тако да начини помак у односу на оно што су дотад били у Србији, али да и даље заостају за оним што су представљали у Француској. То је био мудар потез. Поступно напредовање било је сигурнији пут до циља од наглих корака, за које се касније показало да су враћали посао израде законика на почетак.

Све до сада изнето доказује да је Зубан дугогодишњим писањем закона успео прилично да овлада тим послом.

*Uroš Stanković, Assistant
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Serbian Translation of French Code of Civil Procedure (1806) from 1837

Abstract: *The article deals with Serbian translation of French Code of Civil Procedure (1806), drafted in 1837 by Serbian politician and writer Lazar Zuban. He translated the Code not from his original text, but from one or several German translations. Zuban commenced its work on January 11th, 1837. However, one do not know when the translation was completed.*

Serbian translation does not fully correspond with the original Code. The translator omitted, amended or supplemented the Code's provisions unsuitable for the circumstances in his country. Omissions were either complete or partial, based on whether some matter was omitted wholly or partly. Amendments could be divided into necessary, adapting and explicative. By necessary amendments are understood all alterations of the original text dealing with the provisions impossible to remain in a code written for a country other than the France. Adapting amendments changed French text in a manner to become applicable in Serbia. By using explicative amendments the translator broadened original text in order to bring about its better understanding within people in his country. Zuban inserted full and partial supplements of the Code in his translation. Full supplement meant inserting a whole new article, whereas partial supplement signified putting additional text in already existing provisions of a Code. All omissions, amendments and supplements were appropriate, so one could tell that Zuban made a good amalgam of the original Code and then Serbian law.

Key words: *Lazar Zuban, history of civil procedure in Serbia, production of first codes in Serbia, translations of foreign laws, codification of civil procedure.*

